

Ekologiškų produktų gamybos kontrolės specialistė: apie mėginius, tyrimus ir kitą nematomąją kontrolės pusę

Vienas iš kontrolės mechanizmų, kaip užtikrinti, kad pirkėjas nusipirktų tikrai ekologišką – kokybišką, saugų ir švarų produktą, yra laboratoriniai tyrimai. Kaip ir kodėl jie atliekami, pasakoja žinovė – ekologiškų produktų kontrolės institucijos „Ekoagros“ sertifikavimo schemos pareigūnė Laima Lebedžinskienė.

Kiek mėginių per metus ištiriama? Ar tai daroma pagal išankstinį planą, ar kilus įtarimų, o gal dėl kitų priežasčių?

Priminsiu, kad ekologiškų produktų gamybos procesas, visas iki smulkiausių detalių, yra kontroliuojamas. Jie gaminami pagal bendrus visai Europos Sąjungai (ES) reikalavimus. Ir tik jei gamyba atitinka reikalavimus šimtu procentų – produktai sertifikuojami, paženklinami kaip ekologiški ir išleidžiami į prekybą.

„Ekoagros“ per metus paima kelis šimtus mėginių laboratoriniams tyrimams atlikti. Iš jų didžioji dalis paimama vadovaujantis minėtomis ES taisyklėmis, kitaip sakant, „pagal planą“. Dar kiti imami kilus įtarimui dėl taršos neleistinomis medžiagomis arba vykdant oficialų tyrimą.

Kaip tas planas sudaromas? „Ekoagros“ darbuotojai atsižvelgdami į veiklos rizikingumą pagal nustatytą procedūrą sureitinguoja visus veiklos vykdytojus. Tada sudaromas sąrašas pačių rizikingiausių, pas kuriuos tais metais turės būti paimti mėginiai, ir jie įtraukiami į mėginių atrinkimo planą. Šis planas patvirtinamas „Ekoagros“ vadovo. Tikrintojai metų eigoje kasmetinio ar papildomo tikrinimo metu pas veiklos vykdytoją paima mėginius.

Kaip praktiškai atrodo mėginio paėmimo procedūra?

Reikia pasirinkti tas vietas, kur įtariama užteršimo rizika ar yra galimai didžiausia tarša. Dar svarbus reikalavimas – imti iš kelių vietų ir taip, kad atspindėtų norimo ištirti objekto charakteristikas.

Turi būti laikomasi visų įmanomų atsargumo priemonių, kad mėginiai nebūtų užteršti ar sugadinti ir dėl to nepakistų tyrimų rezultatai.

Imant mėginius naudojamos naujos vienkartinės pirštinės bei švarūs mėginių ėmimo įrankiai. Mėginiams skirtos pakuotės, vienkartinės pirštinės, mėginių ėmimo įrankiai ar kitos naudojamos priemonės laikomos taip, kad neturėtų kontakto su ekologinėje gamyboje neleistinomis medžiagomis.

Mėginio kiekis priklauso nuo tyrimo metodo ir jų skaičiaus, priklausomai nuo to, ką bus norima ištirti, todėl jau prieš jį imdamas tikrintojas įvertina, kokių medžiagų panaudojimas ar tarša įtariama ir kokią kiekį tiriamos medžiagos tikslinga paimti.

Koks tolesnis mėginio kelias?

Tikrintojas atsakingas už mėginio paėmimą, paruošimą ir pristatymą į „Ekoagros“. Visais atvejais mėginys imamas trimis pavyzdžiais, kurių vienas paliekamas veiklos vykdytojui, kiti du yra pristatomi į „Ekoagros“.

Vienas iš jų yra išsiunčiamas į oficialią laboratoriją ekologinės gamybos mėginiams tirti, kuri yra paskirta žemės ūkio ministro įsakymu, kitas, kaip „kontrolinis mėginys“, paliekamas saugoti „Ekoagros“.

Jei išsiųstame mėginyje randama neleistinų ekologinėje gamyboje medžiagų, „kontrolinis mėginys“ saugomos dar ne mažiau nei 18 mėnesių nuo mėginių paėmimo dienos.

Jeif laboratorijoje randa draudžiamų ekologiskame produkte medžiagų, kas toliau?

„Ekoagros“, gavusi informacijos apie produktą ar medžiagų, kurių neleidžiama naudoti, buvimą ekologiskame produkte, iš karto pradeda oficialų tyrimą, kaip tą numato ES ekologinės gamybos kontrolę apibrėžiantis reglamentas. Tikslas – nustatyti neleistinos medžiagos patekimo šaltinį ir priežastį.

Kol vyksta tyrimas, gali būti laikinai uždrausta teikti rinkai produktus ar naudoti žaliavas gamybai. Stabdymas taikomas iki kol laukiama oficialaus tyrimo rezultatų.

Pradėjus oficialų tyrimą pirmiausia prašoma paties veiklos vykdytojo atlikti vidinį savo vykdomos veiklos patikrinimą ir išnagrinėti visus galimus taršos šaltinius bei įsivertinti, iš kur tarša atsirado. Mes savo ruožtu taip pat patikriname visas hipotezes dėl galimos medžiagų kilmės ir šaltinio. Įvertiname galimus neleistinų medžiagų patekimo į produktą kelius ir pateikiame veiklos vykdytojui atlikto tyrimo rezultatus.

Kaip atrodo oficialaus tyrimo procesas?

Pati seka gali atrodyti gana paprasta – gavusi informacijos apie neleistinų medžiagų buvimą ekologiskame produkte, „Ekoagros“ ekologiskų produktų gamintojui išsiunčia sprendimą dėl oficialaus tyrimo pradėjimo. Suteikiamas terminas atlikti vidinį tyrimą ir pateikti rezultatus. Gavę juos pradedame analizuoti galimas neleistinų medžiagų atsiradimo priežastis, išsikeliame hipotezes.

„Ekoagros“ vykdydama oficialų tyrimą gali kreiptis pagalbos ir į kitas institucijas, tokias kaip Valstybinę maisto ir veterinarijos tarnybą ar Valstybinę augalininkystę tarnybą.

Įvertinus visus galimus taršos atsiradimo šaltinius, ekologiskų produktų gamintojui siunčiamas raštas – išdėstoma visa tyrimo eiga, jos metu surinkti ir įvertinti įrodymai ir pateikiami rezultatai. Suteikiamas terminas pastabų pateikimui. Jei per nurodytą terminą jų nepateikia, oficialus tyrimas yra baigiamas. Jei pastabų yra ar paaiškėja naujos aplinkybės, jos įvertinamos.

Kiek tokių oficialių tyrimų atliekama per metus? Tai vykdoma Lietuvos ar platesniu mastu?

„Ekoagros“ pernai atliko 17 oficialių tyrimų. Šiomet, šios dienos duomenimis, yra 22.

Oficialių tyrimų atlikimas yra reglamentuotas ir taikomas visose ES šalyse. Kiekvienais metais iki kovo 31 d. kiekviena šalis narė turi pateikti Europos Komisijai ataskaitą apie visų užbaigtų oficialių tyrimų rezultatus – nustatytų neleistinų medžiagų atsiradimo šaltinius ir priežastis.

Europos Komisijai turėdama šią informaciją spęš, kuria linkme reikia keisti ekologinę gamybą reglamentuojančius teisės aktus, kad efektyviai būtų išvengta taršos ekologiskuose produktuose.

Kokie tyrimų rezultatai apibendrinus – liūdni ar optimistiški? Ar reik sunerimti vartotojui?

Jeigu vertiname tai, kad „Ekoagros“ kontrolėje yra apie tris tūkstančius veiklos vykdytojų, tai apie pora dešimčių atvejų per metus tikrai nėra didelis skaičius.

Rezultatai įvairūs. Kai kuriais atvejais nustatoma, kad tarša neleistinomis medžiagomis atsirado dėl veiklos vykdytojo tyčinio neleistinų medžiagų panaudojimo, tačiau taip būna retai. Dažniau – dėl netinkamų atsargumo priemonių ar tokių priemonių netaikymo.

Taip pat yra atvejų, kai neleistinų medžiagų nustatoma pas gamintojus, kurie įsigijo ir panaudojo iš kitos valstybės žaliavą, kurioje buvo neleistinų ekologinėje gamyboje medžiagų. Tokiu atveju pildomas tarptautinis pranešimas į Europos Komisijos informacinę sistemą, skirtą tokiems pranešimams teikti, ir oficialus tyrimas tęsiamas toje šalyje, iš kurios atkeliavo žaliava. Tačiau jį toliau vykdo tos šalies kontrolės institucija, kuri sertifikavo tą žaliavos tiekėją.

Ekologinės gamybos kontrolės sistema sukonstruota tikrai labai griežtai, o ir produktų gamintojai dažnu atveju ir patys darosi laboratorinius tyrimus. Kaip minėjau, tarša dažniau pasitaiko dėl žmogiškųjų klaidų.

Priminsiu, kad gamybos kontrolės tikslas yra sukurti pasitikėjimą vartotojui, kad prekė, kurią jis įsigyja, užauginta ir pagaminta laikantis ekologinės gamybos principų ir reikalavimų. Ir užtikrinti, kad jis įsigijo tikrai ekologišką produktą – kokybišką, saugų ir švarų.

„Ekoagros“ informacija